

لبیک یعنی چه ؟

شکی نیست که کلمات تلبیه دارای منزلتی بزرگ و دلالت‌های ژرف و مفاهیم عمیقی می‌باشند. به راستی که کلمات تلبیه، کلماتی بسیار بزرگ و پرمحتوا می‌باشند و دارای معانی بس دقیق و روشن، اهدافی ارزشمند و دربردارنده فوائد عظیم و گسترده‌ای هستند، به طوری که علما همواره درباره اهمیت فوق‌العاده مقام و منزلت بزرگ و والای آنها همچنین در رابطه با مفاهیم عمیق و فوائد بیشمار آنها سخنها گفته‌اند در میان این عده از علما، علامه ابن قیم بیشتر از همه در کتاب خود: «تهذیب السّنن» به گونه‌ای شامل‌تر و مفصل‌تر بحث و بررسی نموده است به طوری که می‌گوید:

«کلمات تلبیه قواعد و ضوابط بزرگ و منافع و دست‌آوردهای مهمی را در بردارند»^[۱] سپس بیست و یک فایده مربوط به آنها را ذکر کرده است. و من می‌کوشم در اینجا تعدادی از مهمترین و برجسته‌ترین این فوائدی را که او برشمرده است به طور خلاصه ذکر کنم، از آن جمله:

۱- نخست باید دانست که: کلمه «لَبَّیک» شامل اجابت دعوت دعوتگری است که تو را فرا خوانده است، و درواقع جواب دادن به ندای کسی است که تو را صدا زده است، بدیهی است از لحاظ دستوری و گفتاری، و از نظر عقل سلیم، درست نیست که انسان جواب کسی را بدهد که سخن نمی‌گوید و کسی را فرا نمی‌خواند، پس کلمه «لَبَّیک» بیانگر اثبات صفت کلام برای خداوند است.

۲- کلمه «لَبَّیک» معنای محبت را نیز دربردارد، چون آن جز برای کسی که او را دوست داری و مورد تعظیم و احترام قرار می‌دهی گفته نمی‌شود، و به همین خاطر است که در معنای آن گفته شده است: «أنا مواجه لك بما تحب»: من به هر نحوی که تو دوست می‌داری به بارگاهت حاضر و گوش به فرمانم، همچنین در عربی گفته می‌شود: «إمرأة لبّة» یعنی زنی که فرزندش را دوست دارد و به آن عشق می‌ورزد.

۳- تلبیه، در واقع تعهد و التزام به دوام عبودیت را می‌رساند، و به این خاطر است که گفته شده: تلبیه از معنی استقامت و استواری گرفته شده است، یعنی من پیوسته بر طاعت تو پایدار خواهم بود.

۴- تلبیه معنی کرنش و فروتنی را در بردارد، یعنی خضوع بعد از خضوع و کرنش به دنبال کرنش را می‌رساند، چنانکه گفته می‌شود: «أنا ملبّ بین یدیک» یعنی من پیوسته فرمانبردار تو می‌باشم و در پیش تو کاملاً فروتن و ناتوان و گوش به فرمانم.

۵- تلبیه، متضمن معنی اخلاص می‌باشد، و به همین دلیل است که گفته‌اند: تلبیه از لبّ یعنی خالص گرفته شده است.

۶- تلبیه، متضمن اقرار و اعتراف به صفت سمع: (شنوایی) پروردگار است، چون محال است که انسان لبّیک برای کسی بگوید که او دعایش را نشنود.

۷- تلبیه مشتمل بر معنای تقرّب و نزدیکی با خداوند متعال است، و به همین دلیل است که گفته شده: «إنها من الإلّباب» یعنی تلبیه به معنای تقرّب و نزدیکی جستن است.

۸- یکی دیگر از فوائد تلبیه این است که آن در حین بستن احرام در میقات، به عنوان شعاری قرار داده شده است که حاجی با تکرار نمودن آن از یک حالت به حالتی دیگر و از یک رنگ و لباسی به رنگ و لباس دیگری درآمده و از یک رکن به رکن دیگر منتقل شده است. و به این خاطر است که بعد از بستن احرام سنت است که پیوسته تلبیه بگوید، اما به هنگام طواف کردن کعبه آن را قطع کند، سپس وقتی که به طرف عرفات راه افتاد تلبیه را مجدداً شروع کند، و به موقع بازگشت به مزدلفه نیز تلبیه بگوید، ولی به هنگام توقف در مزدلفه تلبیه را قطع کند، و بعد از راه افتادن از مزدلفه آن را شروع کند، و وقتی که به منی رسید به هنگام رمی جمره عقبه تلبیه را قطع کند. بنابراین تلبیه شعار حج و نشانه منتقل شدن از رکنی به رکن دیگر است و حاجی وقتی که می‌خواهد از رکنی به رکن دیگر و از واجبی به واجب دیگر داخل شود سنت است بگوید: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ...» همچنانکه نمازگزار در حال منتقل شدن از رکنی به رکن دیگر «الله اکبر» می‌گوید و پس از سلام دادن نماز و فارغ شدن از آن «الله اکبر» را ترک می‌کند، پس حاجی نیز هرگاه مناسک حج را به اتمام رساند، تلبیه را قطع می‌کند.

۹- یکی دیگر از فوائد تلبیه این است که تلبیه علاوه بر اینکه شعار توحید است، شعار ملت و دین ابراهیم علیه السلام نیز می‌باشد که درواقع روح حج و مقصد آن بلکه روح و مقصد همه عبادتها آن است و به همین خاطر است که تلبیه (بعد از نیت) کلید ورود به این عبادت (یعنی حج) است، عبادتی که به وسیله تلبیه می‌توان داخل آن شد.

۱۰- تلبیه متضمن کلید بهشت و دروازه اسلام است که به وسیله آن می‌توان وارد بهشت گردید، زیرا که تلبیه در حقیقت کلمه اخلاص و گواهی دادن به این واقعیت است که خداوند ذاتی است یکتا، و هیچ شریک و انبازی ندارد.

۱۱- همچنانکه نمازهای پنجگانه همراه با حمد و ثنای خدا آغاز می‌شود و با آن پایان می‌یابند، تلبیه نیز مشتمل بر معنای حمد و ثنا برای خداوند متعال است، حمد و ثنایی که درواقع از محبوبترین طاعاتی است

که فرد مؤمن به وسیله آن به خدا نزدیک می‌شود، و این افتخاری است برای گوینده آن که قبل از همه به بهشت دعوت خواهد شد.

۱۲- تلبیه مشتمل بر بیان و اعتراف به همه نعمتها خداوند است، چون کلمه «النعمة» با الف و لام استغراق آمده است پس معنی آن می‌شود: پروردگارا! انواع نعمتها و همه آنها از آن تو است و بخشنده کلیه آنها فقط توئی.

۱۳- تلبیه در بردارنده اقرار و اعتراف است به اینکه ملک و فرمانروائی جهان هستی فقط از آن خدای یکتاست، و جز او هیچ کس در جهان دارای چنین قدرت مطلق و اختیار بی‌چون و چرا نیست.

۱۴- یکی دیگر از فوائد تلبیه این است که داشتن اختیار ملک و نعمت و حمد را برای خداوند متعال می‌رساند و شامل مجموع هر سه آنها می‌گردد. زیرا همچنانکه می‌توان با تک‌تک کلمات فوق و جدا از هم خداوند را مورد حمد و ثنا قرار داد، می‌توان یکجا با هر سه آنها خداوند را مورد ستایش قرار داد، بنابراین اجتماع کلمه «ملک» که متضمن معنای قدرت است، با کلمه «نعمت» که متضمن نهایت نفع و احسان و رحمت می‌باشد با کلمه «حمد» که شامل عموم جلال و اکرام خداوند است، رویهم فرد را به سوی محبت بیکرانیش فرا می‌خواند و در این امر چنان عظمت و جلال، و کمال و بزرگواری نهفته است که فقط ذات پاک خداوند استحقاق و شایستگی آن را دارد، و به محض اینکه فرد مسلمان او را یاد می‌کند و می‌شناسد، خود به خود دل و درونش به سوی او علاقه و رغبت پیدا می‌کند و چنان مجذوب می‌گردد که فوری به طرف او روی می‌آورد و با کمال عشق و محبت متوجه او می‌شود که هدف و مقصود از عبادت و چکیده و عصاره آن همین است.

۱۵- از فوائد دیگر تلبیه این است که پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرموده است: «أفضل ما قلت أنا و النبیون من قبلی: لا إله إلا الله وحده لا شریک له، له الملك و له الحمد و هو علی کلّ شیء قدیر»: بهترین کلماتی که من و پیامبران قبل از من گفته‌ایم این است که: هیچ معبود به حقی جز خدای یکتا که شریک ندارد، شایسته پرستش نیست، بلکه اختیار و ستایش فقط از آن خداوند واحد و بی‌شریک است و او بر هر چیز توانا است. باید دانست که تلبیه دقیقاً تمام این کلمات و معانی آن را در بر گرفته است.

۱۶- یکی دیگر از فوائد تلبیه این است که تمام گفته‌ها و حرکات باطل پرستان و دشمنان توحید را به ویژه کسانی که منکر صفات خداوند می‌باشند ردّ می‌کند، و همه مشرکین و کلیه دیدگاههای باطل آنان را کنار و بی‌اعتبار می‌سازد، همچنین گفته‌های فلاسفه و کسان دیگری را که تحت تأثیر آنها قرار گرفته‌اند و صفات خداوند را انکار می‌کنند ردّ می‌کند، و نیز پندار غلط و طرز تفکر باطل گروه «قدریه» را که افعال بندگان

خداوند اعم از فرشتگان و جنها و انسانها را از اختیار پروردگار و قدرت او خارج کرده‌اند، رد می‌نماید، چون گروه «قدریه» در آن افعال، نه برای خداوند قدرتی ثابت کرده‌اند، و نه او را خالق آنها دانسته‌اند!!

از اینرو، کسی که کلمات تلبیه را بر زبان می‌آورد و در معنی و محتوای آنها می‌اندیشد، به طور طبیعی از تمام این باطل‌پرستان و کج‌اندیشانی که منکر صفات خداوند می‌شوند، جدا می‌شود و از آنها دوری می‌جوید.

۱۷- همچنین یکی دیگر از فوائد این شعار مقدس و پرمحتوا این است که در تکرار نمودن جمله: «لا شریک لک» در آن، نکته باریک علمی نهفته است و آن این است که: نخست بعد از کلمه «لَبَّيْكَ» که فرمود: «لا شریک لک» نفی شریک کرد، و اما بار دوم که بعد از: «إِنَّ الْحَمْدَ وَ النِّعْمَةَ لَكَ وَ الْمُلْكُ» که مجدداً گفت: «لا شریک لک» یعنی اینکه: همچنانکه خداوند در اجابت این دعوت شریک ندارد، در حمد و ثناء، و نعمت و ملکش نیز یکتاست و هیچ شریکی ندارد، و این از قبیل این فرموده خداوند متعال است که می‌فرماید:

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ. (آل عمران / ۱۸)

«خداوند گواهی می‌دهد به اینکه معبودی جز او نیست و اینکه او (در کارهای آفریدگان خود) دادگری می‌کند، و فرشتگان و صاحبان دانش (هر یک به گونه‌ای در این باره) گواهی می‌دهند: جز او معبودی نیست که او هم توانا و هم حکیم است».

چنانکه ملاحظه می‌شود: خداوند در اول آیه فرمود: «لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» یعنی خداوند و فرشتگانش و دانشوران راستین شهادت داده‌اند که او تنها و یکتاست. در آخر آیه نیز بعد از اینکه خبر داد که ذات توانا و حکیمش با قسط و عدل دادگری می‌کند، مجدداً شهادت را تکرار کرد و فرمود: «لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» یعنی خداوند همچنانکه در ذات و صفاتش یکتا است، در عدالت و دادگری‌اش نیز یکتا است.

آری این بود مجموعه‌ای از گلها و شکوفه‌های زیبا و فرحبخش و فوائد عظیم و ارزشمندی که این کلمات بزرگ و پرمحتوا: کلمات تلبیه حج، کلمات شعار مقدس حج که با خود به همراه دارند و در آنها نهفته‌اند، که بدون تردید انسان را وادار می‌کنند به اینکه تا هرچه بیشتر و بهتر در عمق و ژرفای این کلمات بیندیشد و معانی و مفاهیم عالی و توحیدآمیز آنها را در ذهن مجسم کند و به حافظه خود بسپارد، زیرا که شکی نیست دقت و تأمل در فهم معانی این کلمات تلبیه هر فرد مؤمنی را کمک و ترغیب می‌کند به اینکه عبادت بزرگ حج را به گونه‌ای بهتر و کاملتر انجام دهد. ...